

FRAZEOLOŠKE JEDINICE SA KOMPONENTOM RUKA U SRPSKOM I GRČKOM JEZIKU

Jedan od najzastupljenijih somatizama u gotovo svim jezicima jeste somatizam *ruka* koji je, kao predmet našega rada, kontrastivno analiziran u dva genetski nesrodna jezika - polaznom srpskom i ciljnom grčkom. Kako je već utvrđeno, izučavanje somatizama u okviru frazeologije je od izuzetnog značaja, pošto se na taj način otkriva i sagledava čovekov unutrašnji svet, mesto čoveka u njemu kao i odnos čoveka prema samome sebi. Iz toga razloga somatizmi sadrže veliki semantički potencijal u kreiranju frazeologizama kao posebno markiranih i izuzetno ekspresivnih jezičkih jedinica, sklopova različitih leksema, koje zajedno nose novo značenje a koje nije uvek lako razotkriti i protumačiti.

Otuda je osnovni cilj ovog rada da putem kontrastivne analize ukaže na sličnosti i razlike u navedenim jezicima preko frazeologizama sa komponentom *ruka / χέρι*, utvrdi o kakvom je tipu ekvivalencije reč, kao i klasifikuje FJ na osnovu konceptualne analize putem pozitivnih i negativnih semantičkih polja. Somatizme smo ekscerpitali iz uglavnom jednojezičnih rečnika srpskog i grčkog jezika. Oslanjajući se na dobijene rezultate, može se zaključiti da su srpski i grčki jezik, posmatrani preko ove odabrane lekseme, u najvećem broju slučajeva frazeološki sasvim bliski, što je sasvim očekivano, budući da ulaze u sastav balkanskog jezičkog areala i opšteg balkanskog načina razmišljanja i poimanja. Sa druge strane, u svakom jeziku uočeni su i frazeološki obrti sa nultim stepenom ekvivalencije, što je sasvim razumljivo i očekivano, s obzirom da nijedan narod, ma koliko bio blizak drugome u društvenom i kulturno-civilizacijskom pogledu, ne sagledava niti doživljava na isti način određene pojave, činjenička stanja.

Ključne reči: somatizam, *ruka / χέρι*, kontrastivna analiza, konceptualna analiza, pozitivno semantičko polje, negativno semantičko polje, grčki jezik, srpski jezik.

1. Uvod

U poslednjih nekoliko decenija se u nauci o jeziku na frazeologiju posmatra kao jedan od najvažnijih izvora za rekonstrukciju jezičke slike

* Univerzitet u Beogradu, Filološki fakultet, Katedra za neohelenske studije, Studentki trg 3, 11000 Beograd. Elektronska adresa: ivana.milojevic@fil.bg.ac.rs

sveta, budući da je realni svet, koji se odražava u frazeologiji, zasnovan na našem iskustvu, stereotipima, nasleđenim predstavama o pojavama u objektivnom svetu, gde u prvi plan najčešće istupaju etaloni ili slikovite predstave zasnovane na preterivanju (Mršević-Radović 2008: V-VII).

Kako je s pravom istakao Simeonidis (Συμεωνίδης, 2000: 54-56), čovek i njegovo okruženje zauzimaju značajno mesto u frazeologiji. Čovek svoj trag ostavlja putem običaja, navika, ponašanja, želje, emocije, religiozne, umetničke i društvene percepcije i teorija. Polja iz kojih potiču slike i metafore u grčkoj frazeologiji pružaju informacije o tome koji se antropološki fenomeni, uključujući i one iz njegovog okruženja, tiču čoveka, koja iskustva i pojave koristi kako bi čovek jezički ispoljio svet. Lekseme koje su najznačajnije za generisanje frazeoloških izraza klasifikovane su po semantičkim poljima:

- 1) delovi tela i organi;
- 2) okruženje;
- 3) društveni život;
- 4) život, vreme;
- 5) religiozni pojmovi;
- 6) običaji, emocije, i
- 7) osnovne aktivnosti.

Od svih delova ljudskog tela *ruka*, zajedno sa *glavom* i *okom*, predstavljaju jedan od najfrekventnijih somatizama opšte rasprostranjenosti. Delovi tela, kao i organi (unutrašnji i spoljašnji), svakako su najzastupljenije frazemotvorne sastavnice, ne samo u grčkom jeziku, već su duboko ukorenjene i u osnovni leksički fond svih slovenskih jezika (Dragičević, 2007).

Izučavanje somatizama je od izuzetnog značaja zbog njihovog velikog semantičkog potencijala u kreiranju frazeologizama. Izazov je izučavati somatizme, budući da je reč o jednom od možda najstarijih frazeoloških slojeva¹ u bezmalo svakom jeziku, ali ujedno i o najbrojnijoj grupi frazeologizama koje iskazuju brojne čovekove fizičke i karakterne

1 Ova naša pretpostavka se zasniva na važnoj činjenici - da je čovek od samog početka svog evolutivnog razvoja pa do danas bio i ostao čvrsto upućen na svoje telo koje mu pomaže da opstane kao biće. Kada je reč o ruci i o njenom posebnom značaju i ulozi u formiranju čoveka, napisane su do danas brojne antropološke studije koje dovode u tesnu vezu pojavu i razvoj senzomotorike kod čoveka, formiranje svesti, apstraktnog razmišljanja, a samim tim i jezika, itd. sa rukom (cf: Ashley-Montague, 1931; Clark, 1934; Hooton, 1931; Huxley, 1930; Schultz, 1936; Thieffry, 1973; Wehr, 1999; Wilson, 2002).

osobine, emocije i psihološka stanja, moralne vrednosti itd. „Somatizmi u strukturi najvećeg broja frazeoloških jedinica svedoče o nekim ekstralingvističkim činjenicama koje su bitne za njihov nastanak. Naime, proces ljudske spoznaje stvarnosti počinje od opažanja preko organa percepcije, jer od čovekova nastanka, sopstveno telo je najdostupniji objekat interesovanja i posmatranja. Zbog toga je prirodno da je čovek svoju orijentaciju u prostoru, svoj odnos prema okolini i sl. najlakše determinisao prema delovima svog tela. Nije slučajno što su delovi tela služili kao jedinice merenja daljine, težine, visine itd., ali i kao razni orijentiri“ (Mušović 2002: 4-5).

Budući da su frazeologizmi s komponentom *ruka* veoma brojni u oba jezika, u ovom radu smo se ograničili samo na one kojima se leksikalizuju ljudske emocije.

2. Izvori i građa, cilj i metodologija rada

Osnovnu frazeološku bazu sa komponentom *ruka* u srpskom i grčkom jeziku ekscerpitali smo iz jednojezičnih rečnika opšte namene srpskog i grčkog jezika. Takođe smo koristili frazeološki rečnik srpskog jezika Đorđa Otaševića, kao i frazeološki rečnik hrvatskog lingviste Josipa Matešića. Grčki jezik, na žalost, slabo raspolaže ovom vrstom posebnih rečnika, stoga smo konsultovali samo rečnike Vlahopulosa i Jordanidu. Korpus smo upotpunili građom iz dvojezičnih rečnika srpskog i grčkog jezika.

Glavno polazište našeg rada jeste uspostavljanje paralele između srpskih i grčkih frazeoloških jedinica na osnovu somatizma *ruka* i to kroz konceptualno polje *emocija*. Pre svega, osnovni cilj rada jeste da se uporede semantička značenja prikupljenih leksičkih spojeva iz korpusa, potom da se utvrde sličnosti i razlike te na osnovu dobijenih rezultata da se klasifikuju frazeologizmi na osnovu odgovarajućih konceptualnih domena kojima pripadaju. U tom pogledu se svrstavanje vrši na osnovu dva semantička polja – pozitivnog i negativnog. Neutralno semantičko polje nismo zabeležili, što je donekle sasvim očekivano, s obzirom da se putem upotrebe ovih frazeologizama (ali i ne samo njih) implicira aktivno učešće govornog lica u komunikativnom činu, njegova lična zainteresovanost kao i potreba za kakvom karakterizacijom i/ili deskripcijom činjeničnog stanja u skladu sa time kako govorno lice doživljava datu situaciju. U radu primenjujemo, pored kontrastivne i konceptualne metode i analize, i statističku metodu.

Jedan od ključnih pojmova za kontrastivnu lingvistiku i kontrastivnu analizu jeste ekvivalencija, koja se u teoriji kontrastivne analize definiše

kao približna jednakost značenja. U njenoj osnovi leži semantički kriterijum na osnovu koga se utvrđuje komparabilnost. Ukoliko leksičke kategorije koje želimo da podvrgnemo ovom lingvističkom postupku nalazimo samo kod jednog jezika i nikad se ne javlja u prevodu drugog jezika, te leksičke kategorije nisu uporedive, stoga se komparabilnost utvrđuje na osnovu prevodne ekvivalencije (Đorđević, 2004).

Kada je reč o terminologiji upotrebljenoj u našem radu, opredelili smo se da sve frazeološke sklopove nazivamo frazeologizmima ili frazeološkim jedinicama (u daljem tekstu FJ), bez obzira na njihov strukturalni karakter kao i na sva postojeća teorijska razmatranja u vezi sa njima u brojnoj stručnoj literaturi.

Kako do sada nije bilo opsežnijih istraživanja na ovu temu², imajući na umu srpsko-grčka frazeološka istraživanja, smatramo da bi ovaj rad mogao predstavljati doprinos izučavanju kontrastivne frazeologije srpskog i grčkog jezika.

3. Kontrastivna analiza somatizma *ruka*

3.1. O simboličkim rukama

Ruka, gornji ekstremitet kod čoveka, koji se proteže od ramena do vrhova prstiju, simbolizuje nekoliko kulturno-civilizacijskih elemenata koji su bezmalo podudarni kod svih, ili barem kod velike većine, naroda na svetu: delanje, umešnost, silu, vlast, moć, nadležnost, svojinu, zaštitu, kontrolu, junaštvo, mudrost, svedočenje, zaklinjanje, zahtev, molbu, molitvu, predaju, ali i stranu, odnosno, položaj, determiniše se vreme u odnosu na nju itd. U svojim navodima Kamings (2004) zaključuje da „ruka predstavlja aktivnu silu, prelazak sa teorije na praksu. U egipatskim hijeroglifima, ruka označava bilo koju aktivnost, kao što su rad, zaštita, kontrola itd. U kabali, desna ruka se povezuje sa nabranjem dobrote, a leva sa nabranjem junaštva. Mnogorukost bogova i boginja u hinduizmu i budizmu simbolizuje saosećajnu pomoć i različite sile i motive kosmičke prirode, kao i posebne funkcije određenog božanstva. U okviru hrišćanstva, Svetog trojstva, ruka simbolizuje Oca“ (Kamings, 2004: 295-296).

2 Koliko smo uspeali da se informišemo, postoji svega jedan rad koji kontrastivno razmatra somatizam *ruka* u frazeologizmima, i to: Predrag J. Mutavdžić - Anastassios L. Kampouris. (2013). „Frazeologizmi izvedeni od lekseme *ruka* (manonimi) u savremenom srpskom, grčkom i rumunskom jeziku“, *Anali Filološkog fakulteta*, tom XXV, sveska II, Beograd: Filološki fakultet, 165-192.

Le Gof se nadovezuje na prethodnog autora i ističe kako „ruka, kontroverzni organ, zauzima veoma važno mesto u srednjem veku odslikavajući ideologije i društvena previranja tokom ovog perioda. Ruka postaje simbol zaštite ali i naredbe. Veoma bitna, takođe, jeste božanska ruka sa neba koja upravlja čovečanstvom. Reč je o gornjem udu kojim se molimo, čin koji determiniše sveštena lica ali i hrišćane. Ovaj organ služi isto tako za gestikulaciju. Ujedno je i organ kojim kažnjavamo nekoga, ali i kojim obavljamo poslove nižeg reda poput fizičkog rada. Sen Benua beleži da je manualni/fizički rad jedna od prvih dužnosti monaha, vid iskupljenja i poniznosti. Vazal pruža svoje ruke feudalcu (stavlja ih u njegove) kao znak potčinjenosti, ali i vernosti“ (Zak λε Γκοφ-Νίκολα Τρούονγκ, 2009: 202).

3.2. *Semantika ruke*

Pod odrednicom *ruka* u RMS (RMS6: 575-576) zabeleženo je deset semantičkih značenja:

- 1) gornji ud čovečijeg tela,
- 2) izvršilac kakvog posla,
- 3) rukopis,
- 4) vlast, moć, nadležnost, svojina,
- 5) vrsta, metod, stalež,
- 6) izvor, poreklo,
- 7) strana,
- 8) pristanak na brak,
- 9) sloboda delovanja,
- 10) sreća.

Isti broj semantičkih značenja odrednice *χέρι* postoji i u rečniku Emanuila Kriarasa (Κριαράς, 1995: 1489-1490), i to:

- 1) gornji ekstremitet ljudskog tela,
- 2) deo ruke od zgloba do vrhova prstiju, šaka,
- 3) osoba,
- 4) organ kojim se obavlja neka radnja,
- 5) alat kojim se interveniše,
- 6) za izražavanje svojine,
- 7) odgovornosti, kontrole,
- 8) oznaka mesta, smeru,
- 9) ručica alata, uređaja,
- 10) za izražavanje doze, kao i koliko puta se nešto radi.

Već na osnovu ovog letimičnog upoređenja može se приметiti da su semantička značenja iste lekseme u oba jezika sasvim različita, a da u svega dva slučaja postoje iskazane podudarnosti (u srpskom značenje 1, u grčkom značenje 1 i 2; u srpskom značenje 2, u grčkom značenje 3). Polazeći od ovog zapažanja, te imajući u vidu da frazeologizmi usled procesa metaforizacije razvijaju nova značenja, želimo da ispitamo frazeološke jedinice s komponentom *ruka* u pomenutim jezicima, kako bismo ustanovili da li i među njima postoje tako velike razlike ili ne.

3.3. Somatizam ruka u semantičkim poljima

Kako smo na početku našeg rada istakli, konceptualna analiza FJ sa komponentom *ruka* kreće se unutar dva semantička polja, pozitivnog i negativnog.

3.3.1. Somatizam ruka u pozitivnim semantičkim poljima

3.3.1.1 Ruka u semantičkom polju:

ZADOVOLJSTVO, USHIĆENJE, RADOST, SREĆA

Sve zabeležene FJ koje čine ovo pojmovno polje služe za izražavanje pozitivnih ljudskih osećanja, poput sreće, radosti, zadovoljstva, euforije i slično.³

Srpski	Grčki	Ekvivalencija
<i>raširenih ruku</i>	*με ανοιχτές αγκάλες ³	nulta
<i>(zadovoljno) trljati ruke</i>	τριβω τα χέρια μου	parcijalna
<i>obema rukama (davati / poklanjati)</i>	και με τα δύο χέρια	parcijalna
<i>biti dobre / srećne ruke</i>	*έχω το κοκκαλάκι της νυχτερίδας	nulta
<i>pozlatile ti se ruke!</i>	γεια στα χέρια σου!	parcijalna

3 Svuda u radu gde se kao prevodni ekvivalent na grčkom jeziku pojavljuje neodgovarajuća komponenta, odnosno FJ koja se izražava drugom vrstom frazeologizama, nefrazeološkim izrazom (obilikom) ili nepodudarni frazeologizam, označen je zvezdicom.

Ukoliko pak ne postoji odgovarajuća mogućnost transponovanja srpske FJ jedinice na grčki pomoću iste ili slične komponente, ili obratno, budući da za nju nismo uspeli ustanoviti grčki ili srpski ekvivalent, u polju će nužno stajati crtica.

Frazeologizam *raširenih ruku* javlja se u funkciji priloške odredbe za način uz glagole dočekivati, sretati, primati i slično, što bi značilo „s radošću, prijateljski, srdačno, s dobrim raspoloženjem“. Nastao je metaforičkim prenosom značenja bazne sintagme kojom se nominira gest⁴ zadovoljstva. U govornim činovima, zadovoljstvo subjekta, nosioca

4 Mršević-Radović u svojoj knjizi navodi da jedan broj frazeologizama nastaje semantičkom transpozicijom nefrazeološke sintagme koja opisuje (nominira) gest. Prema definicijama iz: *Rječnika stranih riječi, izraza i kratica (Zagreb, 1962)* gesta označava „pokret tijela, osobito ruku, glave, ramena, kojim se proučava govor, da bi se pojačao ili zamjenio izraz“; RSANU gest označava kao „pokret ruke, glave ili kojeg drugog dela tela kojim se prati i potencira govor ili se nešto izražava“; Mršević-Radović navodi da se gest definiše na dva načina ili kao *pratilac govorne akcije* ili kao *posebno komunikativno sredstvo* (Mršević-Radović, 1987:37).

Pored iznetog, Šipka je dao i tumačenje gesta Rikarda Simeona iznetog u *Enciklopedijskom rječniku lingvističkih naziva* kao „znak sporazumijevanja, upozorenja (gesta pristanka, značajna g.), opomene ili pak prate govor, recitaciju, glumu itd. ...“ (Simeon 1969, I, 400a). Tokom komunikacije gest vrlo uspešno sâm prenosi poruku, no u pisanom kazivanju govor se može pojmiti dvojako, bilo kao nefrazeološka sintagma koja imenuje pokret tela, poput mimike (Šipka, 2001), bilo kao frazeološka sintagma koja metonimijskim putem dobija novo značenje posredstvom psihičke reakcije koju označava. Prema Šipkinim navodima, Simeon u pomenutom rečniku definiše mimiku kao „ sposobnost da se izrazom lica i pokretima očituju osjećaji, misli i volja. Mimika je *imitativna* kad oponaša tjelesne ili psihičke osobine drugih osoba, ili *stvaralačka* kad izražava duševna stanja glumljenoga lika. Glavna su sredstva mimičkoga izražavanja mišići lica, oči i usta... izražajni pokreti mišića lica, kao jedan od oblika iskazivanja ovih ili onih osjećaja – radosti, tuge i sl. Mimički pokreti vrše se obično nehوتيčno, reflektorno. No mogu se izazvati i voljno, a to čovjeku daje mogućnost da se njima služi svjesno, u određene svrhe (mimika glumca i sl.). mimika je jedan od pomoćnih načina ljudskoga sporazumijevanja. Prateći govor, ona pomaže njegovoj izražajnosti“.

Šipka razlikuje četiri tipa frazema gestovno-mimičkog porekla:

- 1) refleksne ili reflektorne;
- 2) demonstrativne;
- 3) akcione ili interventne, i
- 4) komunikativne.

koji nastaju složenim procesom frazeologizacije za koji su opet bitna četiri faktora:

- a) psihički podsticaj pokreta gesta ili mimike;
- b) fizički pokret uslovljen psihičkim podsticajem;
- c) nefrazeološka sintagma koja opisuje motornu aktivnost, i
- d) frazem za koji je bitna simbolizacija (Šipka, 2001:42-45).

subjektivnog stanja, može se izraziti samim gestom bez leksikalizacije koncepta zadovoljstva. Kontrastivnom analizom utvrđena je nulta evivalencija, budući da frazeologizam *raširenih ruku* ima svoj ekvivalent u grčkom jeziku koji ne sadrži leksemu *ruka* - *με ανοιχτές αγκάλες* (dosl. 'sa raširenim zagrljajima') koji takođe nosi značenje ushićenja i radosti.

Frazeologizam *trljati ruke* označava pozitivno emocionalno stanje koje je usledilo nakon nekog uspeha, uspešno obavljene radnje te samim tim izaziva kod čoveka „zadovoljstvo, radost, sreću“, ali i implicira „nadanje kakvom uspehu“. U rečenici obavlja funkciju predikata. Glagol se nalazi u nesvršenom glagolskom vidu i obično se javlja u prezentu. Nastao je semantičkom transpozicijom nefrazeološke sintagme koja nominira gest, odnosno metaforizacijom. U razgovoru se najčešće ovaj frazeologizam zamenjuje gestovnim pokretom koji konceptualizuje zadovoljstvo. Sa druge strane, grčka FJ *τριβω τα χέρια μου* (dosl. 'trljati moje ruke') jeste samo parcijalni ekvivalent navedenog frazeologizma. Kontrastivnom analizom ustanovljena je potpuna ekvivalencija na semantičkom nivou, a parcijalna na strukturalnom, budući da se u grčkom frazeologizmu mimo glagola i imenice (zajedno s određenim članom) javlja i posesiv koji predstavlja jedinu razliku. Proces metaforizacije inspirisan je gestom trljanja ruku.

FJ *obema rukama* upotrebljava se uz tematski ograničen opseg verbalna, poput *davati, poklanjati*, pomoću kojih se iskazuje koncept „zadovoljstva prilikom obavljanja samog čina“. Frazeologizam je u funkciji priloške odredbe za način. Nastao je semantičkom transpozicijom nefrazeološke sintagme koja nominira gest davanja s obe ruke, odnosno, oberučke. Stoga se ova frazeološka jedinica može razumeti i kao intenzifikator za količinu. Njegov ekvivalent u grčkom jeziku glasi *και με τα δύο χέρια* (dosl. 'i sa obe ruke') i beleži podudarnost na semantičkom ali ne i na strukturalnom planu. Grčki frazeologizam takođe vrši funkciju priloške odredbe načina radnje u rečenici. Utvrđena je parcijalna ekvivalencija sa morfosintaksičkim razlikama.

Frazeologizam *biti dobre / srećne ruke* ima značenje „imati sreće u svemu“ biti uvek srećan, odnosno biti srećan čovek. Tako je i nastao ovaj frazeologizam metaforičnim putem gde se RUKA poima kao ČOVEK. Nema svog odgovarajućeg parnjaka sa somatizmom ruka u grčkom jeziku, ali se transponuje pomoću FJ sa komponentom kost - *έχω το κοκκαλάκι*

της νυχτερίδας (dosl. 'imati koščicu slepog miša') sa značenjem „sve što poželim to se ostvari“. Bez obzira na morfostrukturalnu i leksičku nepodudarnost, ova dva izraza povezuje isto značenje.

Ono što smo primetili jeste da FJ *pozlatile ti se ruke!* ne beleži nijedan leksikografski izvor, i pored toga što se veoma često može javiti u svakodnevnom govornim činovima koji iskazuju zadovoljstvo usled neke uspešno obavljene manualne radnje (uglavnom nakon dobro skuvane kafe, skuvanog ručka itd.). Dokumentovan je, međutim, izraz u oba jezika *imati zlatne ruke* / *έχω χρυσά χέρια* koji označava samo „umeće, veštinu“ prilikom obavljanja nekog posla. Međutim, FJ *pozlatile ti se ruke!* karakteriše kolokvijalno markiran govor i, po pravilu, javlja se u formi voluntativne rečenice. Njegov prevodni ekvivalent u grčkom jeziku glasi *γεια στα χέρια σου!* (dosl. 'zdravlje tvojim rukama') i takođe leksikalizuje „zadovoljstvo“ zbog umešno obavljene manualne radnje (npr. spremanja jela). Obe FJ nastale su metonimijskim putem gde *RUKE STOJE ZA ČOVEKA*, odnosno *DEO ZA CELINU* (Kevečeš, 2010: 172-173). U oba slučaja idiomatski izrazi se mogu zameniti odgovarajućim izrazima *Živ bio!* / *Να `σαι καλά!* Na osnovu analize utvrđena je semantička ekvivalentnost.

3.3.1.2. Ruka u semantičkom polju NAKLONOST, LJUBAV, STRAST

Sve zabeležene FJ ovog semantičkog poglavlja oslikavaju pozitivna čovekova osećanja koja se javljaju prilikom emocionalnog stanja zaljubljenosti, ljubavi, sa jedne strane, odnosno naklonosti ili poštovanja, sa druge.

Srpski	Grčki	Ekvivalencija
<i>pružiti / pružati ruku</i> (nekome)	<i>τείνω χείρα βοήθειας</i> / <i>δίνω ένα χέρι βοήθειας</i>	parcijalna
<i>zaprošiti / zatražiti</i> (nečiju) <i>ruku</i>	<i>ζητώ το χέρι / τη χείρα</i> (κάποιας, από κάποιον)	potpuna
<i>dati ruku</i> (nekome) <i>pružiti / pružati ruku</i> (nekome)	<i>δίνω το χέρι</i>	parcijalna potpuna
<i>od ruke</i>	(δώρο) <i>από χέρι</i>	nulta

Frazeologizam *pružiti / pružati ruku* (*nekome*) ima značenje „pomoći nekome, pomiriti se, ponuditi nekome prijateljstvo“, znači i poštovanje prema nekome. Obavlja predikatsku funkciju u rečenici, i tvore ga kako perfektivni, tako i imperfektivni glagoli. Češće se u upotrebi javlja imperfektivni glagol i to u prošlom i budućem vremenu. Frazeologizam je nastao transponovanjem značenja pomoću metonimijski inspirisane metafore RUKA JE POMOC, a motivacionu bazu čini gest rukovanja kojim se izražava prijateljstvo, pomirenje, uspostavljanje dogovora i sl.

Kontrastivnom analizom utvrđena je parcijalna podudarnost između frazeologizama *pružiti / pružati ruku* (*nekome*) te *τείνει χείρα βοηθείας*. Srpska FJ zahteva dopunu u dativu koja ukazuje na osobu kojoj se pruža pomoć, dok grčka umesto savremenog oblika *χέρι* koristi oblik iz klasičnog grčkog. Frazeološki komponent zahteva dopunu imenice *βοηθεία / pomoć* u genitivu, što bi doslovno u srpskom jeziku glasilo 'pruža ruku pomoći'. Grčki jezik poznaje i varijantni oblik *δίνω ένα χέρι βοηθείας* (dosl. 'dati jednu ruku pomoći'). Papadopulu (Παπαδοπούλου, 1955: 12) navodi oblik *τείνω την χείρα* (dosl. 'pružati ruku') koji ne zahteva dopunu, ali čije je primarno značenje „tražiti milostinju“, a sekundarno „izmirenje, pomirenje“.

Leksikografski izvori pod izrazom *zaprošiti / zatražiti (nečiju) ruku* dokumentuju značenje „ponuditi nekome brak“. Ova sema je već neko vreme marginalizovana, budući da je sâm kulturološki čin prosidbe delimično iščezao iz savremenog života Srba, pa se zato upotrebljava u izuzetno formalnim situacijama (Trivić, 2015: 317). Frazeologizam je obično u funkciji predikata rečenice, a nastao je metaforičkim putem bazne sintagme inspirisane slikom mladoženje koji traži ruku svoje buduće neveste od njenog oca kao simbol prosidbe. Grčka FJ *ζητώ το χέρι (κάποιας, από κάποιον)* (dosl. 'tražiti ruku /nečiju, od nekoga/') ima značenje „zaprošiti nekoga“. Njegova stilski obojena varijanta - *ζητώ τη χείρα* - sadrži leksemu sačuvanu iz klasičnog grčkog i, po pravilu, uporebiće se samo u slučajevima kada je potrebno da se istakne visoka zvaničnost i formalnost u govoru ili pisanju. Bez obzira na jednu ili na drugu varijantu, ovaj frazeologizam jeste potpuni ekvivalent srpskom izrazu kako na semantičkom tako i na leksičkom te morfosintaksičkom planu.

Sa druge strane, FJ *dati ruku* (*nekome*) referiše samo jedno značenje – „pristanak na brak“, dok njegov parnjak u grčkom jeziku *δίνω το χέρι* (dosl. 'dati ruku'), pored ovog značenja, beleži još i značenje pomirenja te bi u tom slučaju sasvim odgovarao srpskoj FJ *pružiti ruku*. Otuda

je kod ovog frazeološkog para prisutna parcijalna ekvivalencija što zbog morfosintaksičkog neslaganja, zbog dativske rekcije u srpskom frazeologizmu, što zbog semantičke asimetrije, budući da je grčki frazeologizam polisemičan, a srpski monosemičan. Oba frazeologizma nastala su semantičkom transpozicijom osnovne sintagme koja nominira gest pružanja ruke, kao što smo objasnili na primeru frazeološke jedinice *pružiti / pružati ruku* (*nekome*), kasnije je taj čin generisao novo značenje inspirisan slikom čina prosidbe, kada mladoženja traži nevestinu ruku od njenog oca.

FJ (*δώρο*) *από χέρι* (dosl. 'dar/ od ruke') označava da je nešto dobijeno od voljene osobe. U srpskom jeziku isto značenje bi se iskazalo identičnim frazeologizmom *od ruke* (u smislu „učiniti nešto iz prijateljstva, ruke radi“). S obzirom da ga jedino referiše RMS6 iz 1973. godine, možemo već sa sigurnošću navesti da je ovaj izraz zastareo pa zbog toga utvrđujemo odnos nulte ekvivalentnosti. Varijantni oblik *ruke radi* imenuje isti sadržaj, odnosno „mali dar, poklon, kao znak pažnje prema kome“, i, kako ga takođe navodi samo RMS6, konstatujemo da je izašao iz svakodnevne upotrebe. Ove FJ nastale su istim metonimijskim putem gde se organ *RUKA* uzima za čitavo telo / biće, *DEO STOJI ZA CELINU* (Lakoff & Jonson, 2003: 36, Kevečeš 2010: 171-174).

3.3.1.3. Ruka u semantičkom polju

HLADNOKRVNOST, PRISEBNOST, BEZBRIŽNOST

Frazeološke jedinice ovog semantičkog polja izražavaju „samokontroli subjekta kojeg karakteriše prisebnost, snaga volje, odlučnost i smelost.“ Rešenost, nepokolebljivost, energičnost, odvažnost, manifestuju se kroz pasivnost, odnosno stanje mirovanja tela. „Značenje hladnokrvnosti i bezbrižnosti ponekad se graniči s čovekovom smelošću i hrabrošću, a značenje prisebnosti s oprežnošću“ (Mušović, 2002: 45).

Srpski	Grčki	Ekvivalencija
<i>ruka nije zadržtala (nekome)</i>	-	nulta
<i>biti u dobrim / sigurnim rukama</i> <i>dolaziti / doći u prave ruke</i> <i>položiti što u dobre ruke</i>	<i>είμαι / βρίσκομαι σε καλά χέρια</i>	potpuna parcijalna

Frazeologizam *ruka nije zadrhtala (nekome)* javlja se u obliku i funkciji rečenice i nastao je metaforičkim putem (Mušović, 2002: 54). Glagolska rekcija FJ zahteva dativsku dopunu u funkciji logičkog subjekta. Kako smo utvrdili, ne postoji njegov adekvatni frazeološki ekvivalent u savremenom grčkom jeziku.

Iz tabele se uviđa da je grčku FJ *είμαι / βρίσκομαι σε καλά χέρια* (dosl. 'biti / nalaziti se u dobrim rukama') moguće transponovati na srpski putem tri frazeologizma koja su u parasinonimijskom odnosu. Njen potpuni semantički ekvivalent jeste *biti u dobrim rukama*, s obzirom da verbalizuje bezbrižno stanje koje je usledilo nakon poveravanja neke osobe drugoj pouzdanoj osobi (na čuvanje, vaspitavanje, školovanje itd.) u koju se ima apsolutno poverenje. Ova FJ, koja i u srpskom i u grčkom jeziku obavlja funkciju imenskog dela predikata, nastala je na osnovu metonimije RUKA STOJE ZA ČOVEKA. U srpskom jeziku javljaju se i varijantni oblici *dolaziti / doći u prave ruke* te *položiti što u dobre ruke* identične seme, međutim različite strukture u odnosu na gore navedeni frazem, njihov prevodni ekvivalent.

3.3.1.4. Ruka u semantičkom polju OLAKŠANJE

Srpski	Grčki	Ekvivalencija
* <i>izvući se iz (nečijih) šaka / šapa / kandži</i>	<i>γλυτώνω από τα χέρια (κάποιου)</i>	parcijalna

Frazeologizam *γλυτώνω από τα χέρια (κάποιου)* (dosl. 'izvući se iz ruku / šaka / nekoga/') imenuje koncept olakšanja i smirenosti nakon „izbegavanja nečije nadležnosti, nečijih uslova, ograničenja“. Njegov parnjak u srpskom jeziku glasi *izvući se iz nečijih šaka / šapa / kandži* i takođe nosi smisao „spasiti se nekoga, nečije zavisnosti“, odnosno osetiti olakšanje zbog izlaza iz date situacije. Glagol frazeologizma je svršenog glagolskog vida i obično se koristi u prošlom vremenu. Obe FJ obavljaju predikatsku funkciju. Za razliku od srpskog, u grčkom jeziku se ne pravi leksička distinkcija između *ruke* i *šake*, što će reći da u srpskom ovi somatizmi grade odnos potpune korelacije, a, kako se uočava iz primera, ova FJ se tvori pomoću različitih meronima – jednog ljudskog i dva zoonimskog porekla (šapa, kandža) – te se u tom slučaju uspostavlja parcijalna ekvivalentnost sa leksičkim i morfosintaksičkim razlikama. O načinu i poreklu frazeologizama videti poglavlje broj 5.3.1.3.

3.4. Somatizam *ruka* u semantičkim poljima sa negativnim emocijama

3.4.1. Ruka u semantičkom polju IGNORISANJE, INDIFERENTNOST, RAVNODUŠNOST

Zabeležene FJ ovog tematskog polja konotiraju ljudska osećanja izazvana prilikom emocionalnog stanja indiferentnosti.

Srpski	Grčki	Ekvivalencija
<i>odmahivati / odmahnuti rukom</i>		nulta
<i>sedeti skrštenih ruku / imati skrštene ruke</i>	<i>κάθομαι / μένω με σταυρωμένα χέρια</i>	parcijalna
<i>prekrstiti / sklopiti / skrstiti ruke</i>	<i>σταυρώνω τα χέρια (μου)</i>	potpuna
<i>dizati / dići ruke od (neko, nečega)</i>	<i>σηκώνω τα χέρια (ψηλά)</i>	parcijalna
<i>obesiti ruke</i>	-	nulta

Značenje FJ *odmahivati / odmahnuti rukom* jeste „odbaciti nešto bez ikakvog interesa, s prezirom, biti indiferentan, ravnodušan, nezainteresovan“. U rečenici najčešće obavlja predikatsku funkciju, mada može posedovati i prilošku. Nastao je transponovanjem značenja osnovne sintagme inspirisano gestom kojim se nominira ignorancija prema nekome ili nečemu. Utvrđena je nulta ekvivalencija.

Frazeologizam *sedeti skrštenih ruku* ima značenje „ne preduzimati ništa, ostajati ravnodušan“. Frazeologizam vrši funkciju priloške odredbe načina radnji vizuelnih percepcija i radnji koje izražavaju glagole stanja (npr. posmatrati, gledati, sedeti, stajati; Mušović, 2002: 85). Javlja se i varijantni oblik *imati skrštene ruke* sa istim značenjem. Frazeologizam je nastao slikovnom shemom gesta kojim se nominira pasivnost, inertnost. Grčki frazeologizam *κάθομαι με σταυρωμένα χέρια* (dosl. 'sedeti sa skrštenim rukama') i njegova varijanta *μένω με σταυρωμένα χέρια* (dosl. 'ostati sa skrštenim rukama') imaju isto značenje - „biti neaktivan; sedeti i ne raditi ništa“. Međutim, konotativno značenje upućuje na pasivnost i inertnost. Analizom smo utvrdili semantičku ekvivalenciju grčkog i

srpskog frazeologizma, odnosno parcijalnu ekvivalenciju sa leksičkim i morfosintaksičkim razlikama. Kako je nastao procesom metaforizacije, budući motivisan takođe gestom, njegova je funkcija predikatska, pošto podrazumeva upotrebu glagola stanja (sedeti, ostati) kao i predloga *με* / *σα*, koji zahteva sintagmu u akuzativu. Na strukturalnom planu utvrđena je parcijalna ekvivalencija.

Frazeologizam *prekrstiti / sklopiti / skrstiti ruke* ima isto značenje kao i gore navedena FJ koja vrši predikatsku funkciju u rečenici. Glagolski komponenti su perfektivni i obično se upotrebljavaju u prošlom vremenu. Ima svoj ekvivalent sa istom predikatskom funkcijom u grčkom *σταυρώνω τα χέρια* (dosl. 'ukrštati / skrštati ruke') i grade odnos potpune ekvivalencije. Način motivacije i nastanka je isti.

Dizati / dići ruke (*od nekoga / nečega*) označava „napustiti nekoga kao nepopravljivog“ kao beznadežan slučaj, „manuti se uzaludnog posla“. Frazeologizam je u funkciji predikata, glagol se obično koristi u prošlom vremenu, zahteva dopunu u genitivu sa predlogom „od“ koja označava nezainteresovanost za određenu osobu ili predmet. Reč je o još jednom gestovno-mimičkom frazeologizmu.

Sa druge strane, grčka FJ *σηκώνω τα χέρια* (dosl. 'dizati ruke') nosi smisao prekidanja svih pokušaja, odustajanja, gubljenja interesovanja i nalazi se u funkciji predikata. Utvrđena je parcijalna ekvivalencija sa srpskim parnjakom, budući da grčki frazeologizam ne zahteva gladolsku rekciju koja označava predmet nezainteresovanosti. Dodatno, javlja se i varijanta koja zahteva dopunu priloga *σηκώνω τα χέρια ψηλά* (dosl. 'dizati ruke visoko') i u tom slučaju u pitanju je leksička nepodudarnost kojom se postiže markiranost samog čina.

Frazeologizam *obesiti ruke* „ne raditi ništa, besposličariti“ imenuje koncept indiferentnosti, letargičnosti i obavlja predikatsku funkciju. Glagol je perfektivan i upotrebljava se u prošlom vremenu. I ovaj frazeologizam pripada velikoj grupi gestovnih frazeologizama i, kako smo utvrdili, nema svog parnjaka u ciljnom jeziku.

3.4.2. Ruka u semantičkom polju

NEDOUMICA, ČUĐENJE, ZBUNJENOST, IZBEZUMLJENOST

Uočene FJ ovog semantičkog polja oslikavaju emocionalna stanja ljudi usled kakvog bilo pozitivnog ili negativnog događaja, situacije, van

očekivanja, iznenadni događaj uzrokuju nedoumicu, čuđenje, zbunjenost i izbezumljenost.

Srpski	Grčki	Ekvivalencija
<i>krstiti / prekrstiti se levom rukom / i levom i desnom rukom</i>	-	nulta
<i>širiti ruke</i>	-	nulta

Frazeologizam *krstiti / prekrstiti se levom rukom / i levom i desnom rukom* izražava „duboko čuđenje“, a u rečenici ima predikatsku funkciju. Po svemu sudeći, sasvim je specifičan za srpski jezički areal, pošto njegova „ekspresivnost povećava apsolutnu neprirodnost i neprihvatljivost radnje koja se njime označava“ (Mušović, 2002: 95). Zbog toga je utvrđen nulti stepen ekvivalencije. Bezmalo isto se može reći i za FJ *širiti ruke* koja takođe nema svog ekvivalenta u grčkom i koja označava „čuđenje i izražavanje nedoumice“. I ona se javlja u rečenici u funkciji predikata.

3.4.3. Ruka u semantičkom polju NEMORALNOST, NEČASNOST

Srpski	Grčki	Ekvivalencija
<i>(u)prljati / (o)kaljati ruke (čime)</i>	<i>λερώνω τα χέρια (μου)</i>	parcijalna
<i>imati prljave ruke</i>	<i>έχω βρώμικα χέρια</i>	potpuna

Frazeologizam *prljati (uprljati, kaljati, okaljati) ruke* i njegov grčki ekvivalent *λερώνω τα χέρια (μου)* označavaju nešto nedostojno, nečasno, protivzakonito, odnosno „mešati se u nepošten posao“. Frazeologizam je obično u funkciji predikata. Negacija se može javiti uz glagol. Srpski frazeologizam zahteva dopunu u instrumentalu kojim se označava objekat prezira (Mušović, 2002: 112), dok grčki zahteva posesiv koji ukazuje na osobu koja čini kakav prekršaj. Ovaj frazeološki par je u odnosu parcijalne ekvivalencije sa morfo-sintaktičkim razlikama.

U oba jezika smo uočili i njihove frazeološke parnjake - *imati prljave ruke / έχω βρώμικα χέρια* - koji se, na nivou ekvivalencije, pokazuju kao sasvim podudarni i semantički i morfosintaktički.

3.4.4. Ruka u semantičkom polju UZRUJANOST, UZNEMIRENOST, ZABRINUTOST

Srpski	Grčki	Ekvivalencija
<i>kršiti / lomiti / stiskati</i> <i>ruke / prste</i>	<i>σπάω</i> <i>τα δάχτυλά (μου)</i>	nulta

Frazeologizmom *kršiti (lomiti, stiskati) ruke / prste* opisuje se neposredno uočeno činjeničko stanje koje je proizvod situacije u kojoj se govorno lice zateklo te se njime plastično dočarava (označava) nespokojna, zabrinuta ili uznemirena osoba. Frazeologizam može imati funkciju predikata u rečenici, ali ukoliko se upotrebljava u formi priloga može imati i prilošku funkciju. Nastao je metaforičkim putem inspirisan refleksivnim gestom kršenja prstiju, iniciran navedenim emocionalnim stanjem uznemirenosti, uzrujanosti, zabrinutosti itd. U grčkom jeziku njegov je parnjak *σπάω τα δάχτυλά (μου)* (dosl. 'lomiti svoje prste') no beležimo nultu ekvivalenciju.

3.4.5. Ruka u semantičkom polju NEMOĆ, OČAJ

Frazeološke jedinice ovog semantičkog polja služe za izražavanje emocionalnog stanja očaja namerno izazvanog usled prisile ili usled spleta okolnosti koje dovode subjekat u bezizlaznu situaciju ili bespomocan položaj.

Srpski	Grčki	Ekvivalencija
<i>vezati ruke (nekome)</i> / <i>vezati ruke i noge</i> <i>(nekome)</i>	<i>δένω τα χέρια (κάποιου)</i> / <i>δένω χειροπόδαρα (κάποιου)</i>	parcijalna
<i>dizati / dići ruke</i> <i>od (nekoga, nečega)</i>	<i>σηκώνω τα χέρι</i> <i>(ψηλά)</i>	parcijalna
<i>dići ruku na sebe</i>	-	nulta
<i>biti odsečenih ruku /</i> <i>odsečene su (nekome)</i> <i>ruke</i>	<i>κόβω τα χέρια (κάποιου)</i>	parcijalna
<i>imati samo dve ruke</i>	<i>έχω μόνο δύο χέρια!</i>	potpuna

Značenje frazeologizma *vezati ruke (nekome)* jeste „sprečavati nekoga u čemu oduzimajući mu slobodu u postupcima“, u funkciji je predikata i zahteva dativsku rekciju glagola koja označava osobu koja je sprečena u obavljanju kakvog posla, dužnosti. Takođe je dokumentovana i njegova varijanta *vezati i ruke i noge (nekome)* koja dodatno ističe i naglašava apsolutnu nemoć i sprečenost, odnosno nemogućnost da se išta preduzme ili učini. Ovom FJ se postiže viši stepen emfaze u iskazu i slikovitiji prikaz. Frazeologizam *biti vezanih ruku* sadrži značenje „biti zavisian od nekoga, nemati slobodu odlučivanja, biti ograničen u raspolaganju nečim“.

Frazeologizam *δένω τα χέρια (κάποιου)* (dosl. 'vezati ruke nekoga') vrši funkciju predikata u rečenici i zahteva dopunu posesivnog genitiva koji označava osobu čije se ruke vezuju i koja nije u mogućnosti da deluje. Frazeologizam je nastao procesom metaforizacije inspirisane slikom osobe koja ima zavezane ruke. Kontrastivnom analizom utvrđena je parcijalna ekvivalencija frazeoloških jedinica *δένω τα χέρια (κάποιου)* i *vezati ruke (nekome)* sa morfološkim razlikama. Kod frazeološkog para *δένω χειροπόδαρα (κάποιου)*, (dosl. 'vezati kome rukonoge', tj. i ruke i noge istovremeno) *vezati ruke i noge (nekome)* uočavamo postojanje parcijalnog poklapanja takođe sa morfološkim razlikama.

Frazeologizam *dizati / dići ruke od (nekoga, nečega)* već smo naveli i analizirali u tački 3.4.1. Nastao je metaforičkim putem, motivisan životnom tematikom majstora koji ukoliko prilikom obavljanja posla nailaze na poteškoće odlažu posao (Mušović, 2002: 253). Dok FJ *σηκώνω τα χέρια (ψηλά)* ima značenje „obustavljam sve pokušaje; predajem se“, zabeleženi frazeologizmi *σηκώνω τα χέρια (ψηλά) / dizati (dići) ruke od (nekoga, nečega)* su primeri potpune semantičke, ali parcijalne strukturalne ekvivalencije.

Frazeologizam *dići ruku na sebe* označava pokušaj samoubistva, uglavnom vrši predikatsku funkciju u rečenici i nastao je metaforičkim putem. Kako u grčkom jeziku ne poseduje svoj adekvatni prevodni ekvivalent, utvrđen je nulti stepen ekvivalencije.

Frazeologizam *biti odsečenih ruku* pripada domenu sputanosti zbog „nemanja slobode u određenim postupcima, odnosno, u radu“. Glagolski komponent se uglavnom javlja u sadašnjem vremenu. Varijanta *odsečene su (nekome) ruke* referiše isti domen i zahteva dativsku rekciju koja denotira osobu koju nešto u nečemu sputava. Frazeologizmi imaju funk-

ciju imenskog dela predikata. Inspirisani su slikom osobe kojoj su ruke odsečene (kako su se često u srednjem veku ljudi kažnjavali za prekršaje koje bi učinili) i koja je nemoćna. Grčka FJ *κόβω τα χέρια (κάποιου)* (dosl. 'seći ruke /nekoga/') jeste polisemična i pripada kako domenu nemoći zbog nametnutih raznih prepreka, često i sabotáže, tako i domenu pretnje kojoj će uslediti navedena kazna. Za razliku od srpske, poseduju funkciju predikata u rečenici. Nastala je i motivisana je na isti način kao njegov srpski parnjak. Na semantičkom nivou uspostavljaju odnos parcijalne ekvivalencije.

Frazeologizam *έχω μόνο δύο χέρια!* (dosl. 'imam samo dve ruke') imenuje koncept nemoći usled nemogućnosti da se više radnji istovremeno odrade. Obavlja predikatsku funkciju u rečenici, a glagol se uglavnom upotrebljava u sadašnjem vremenu. I pored toga što u srpskim leksikografskim izvorima ne pronalazimo frazeologizam slične sadržine, u kolokvijalnoj komunikaciji se može čuti izraz *imam samo dve ruke!* sa istim značenjem. Stoga, ovaj frazeološki par gradi odnos potpune ekvivalencije.

3.4.6. Ruka u semantičkom polju DODVORAVANJE, PONIZNOST, POKORNOST

Srpski	Grčki	Ekvivalencija
<i>biti slepo oruđe u (nečijim) rukama</i>	-	nulta
<i>jesti (nekome) iz ruke</i>	* <i>κάνω / έχω (κάποιου) τον υποχείριό (μου)</i>	nulta
<i>(do)pasti u (nečije) ruke / šake</i>	<i>πέφτω στα χέρια (κάποιου)</i>	potpuna
<i>dospeti / (do)pasti / doći šaka / ruku</i>		parcijalna
<i>biti / ležati / nalaziti se u (nečijim) rukama / šakama</i>	<i>πέφτω στα χέρια (κάποιου)</i>	parcijalna

Frazeologizam *biti slepo oruđe u (nečijim) rukama* imenuje sledeći koncept: „biti pokorni izvršilac tuđih želja, tuđe volje, biti sredstvo za ostvarenje tuđeg cilja“. Obavlja funkciju imenskog dela predikata. Nastao je metaforičkim putem baziran na ontološkoj metafori ORUĐE/PREDMET JE ČOVEK. Ustanovljen je odnos nulte ekvivalencije.

Frazeologizam *jesti (nekome) iz ruke* (= „biti pokoran“) markiran je i izuzetno negativno obojen. Obavlja predikatsku funkciju u rečenici. Glagolski komponent izraza je dvovidski i obično se javlja u sadašnjem vremenu. Kako smo pretraživanjem izvora u grčkom jeziku ustanovili da ne postoji njegov adekvatan semantički i strukturalni ekvivalent, mišljenja smo da bi ovaj srpskoj FJ mogla donekle odgovarati grčka *κάνω / έχω (κάποιον) τον υποχείριό (μου)* (dosl. ‘imati nekoga pod svojom rukom / učiniti nekoga svojim potčinjenim / poslušnikom’). Ovaj frazeološki izraz se na strukturalnom (tačnije rečeno, morfološkom) planu unekoliko približava srpskom jedino na osnovu pridevske izvedenice *υποχείριος* u kojoj se prepoznaje stara grčka imenička osnova reči ruka (*χείρ*).

Frazeologizam *(do)pasti u (nečije) ruke / šake* ima značenje „postati nečija svojina, posed“, pa samim tim označava nečiju potčinjenost. Izraz *πέφτω στα χέρια (κάποιου)* (dosl. ‘pasti u ruke / nekoga’) označava isti koncept i, zajedno sa svojim parnjakom, grade odnos potpune ekvivalencije, imajući na umu, kako smo naznačili, da leksema *χέρι* semantički pokriva dve jasno odvojene konceptualne celine u srpskom, i ruku i šaku. Nastali su semantičkom transpozicijom bazne sintagme, metaforičkim putem, sa polaznom pojmovnom metaforom da je RUKA JE POSUDA / SADRŽATELJ. Otuda se PONIZNOST konceptualizuje kao POSEDOVANJE.

Sa druge strane, u srpskom jeziku se zapaža i frazeološki obrt *dospeti / (do)pasti / doći šaka / ruku* koja označava relativno isti sadržaj samo nešto drugačije strukture i zato gradi odnos parcijalne ekvivalencije zbog nešto izmenjene morfologije. U jednom užem kontekstu, FJ *dopasti šaka* označava i otvoreno ispoljavanje pretnje prema nekome (= „dohvatiti / dočepati koga“) te u tom pogledu sasvim korespondira na semantičkom, ali ne i na strukturalnom, nivou sa grčkom *πιάνομαι / έρχομαι στα χέρια με κάποιον*.

Frazeološki izraz *biti / ležati / nalaziti se u (nečijim) rukama / šakama* može se prebaciti u grčki jezik takođe izrazom *πέφτω στα χέρια (κάποιου)*, budući da označavaju istu semu. Uspostavljaju odnos parcijalne ekvivalencija sa leksičkim razlikama.

3.4.7. Ruka u semantičkom polju POTIŠTENOST, PATNJA, TUGA, NESREĆA

Srpski	Grčki	Ekvivalencija
<i>biti zle / nesrećne ruke</i>	<i>χαμένος / καμένος από χέρι</i>	parcijalna

Frazeologizam *biti zle / nesrećne ruke* predstavlja antipod frazeološkog izraza *biti dobre/ srećne ruke* i označava baksuznu osobu koja nikada nema sreće. Obavlja funkciju imenskog dela predikata, a glagol se obično javlja u sadašnjem vremenu. Frazeologizam *χαμένος / καμένος από χέρι* (dosl. 'izgubljen od ruke') konceptualizuje siguran neuspeh, imenuje poduhvat koji je osuđen na neuspeh. Iako se na semantičkom polju ove dve FJ podudaraju, njihova se struktura, međutim, razlikuje. O načinu njihovog nastanka i motivaciji više je rečno u tački 5.3.1.1.

3.4.8. Ruka u semantičkom polju OPOMENA, UPOZORENJE, PRETNJA

Srpski	Grčki	Ekvivalencija
<i>dalje ruke od (koga) / ruke (k) sebi!</i> <i>miči / sklanjaj ruke od (nekoga, nečega)!</i>	<i>μακριά τα χέρια σου!</i> <i>κάτω τα χέρια σου!</i> <i>κοντά τα χέρια σου!</i>	parcijalna
<i>ruke uvis! / ruke gore!</i>	<i>ψηλά τα χέρια!</i>	potpuna
<i>prste ću ti iseći! / ruke ću ti odseći!</i>	<i>κόβω τα χέρια (κά-ποιου)</i>	nulta parcijalna

Frazeološki niz *dalje ruke od, (k) sebi ruke, miči (sklanjaj) ruke od (nekoga, nečega)!* karakterističan je za govorni čin upozorenja sa značenjem „ostavi to, to nije tvoje“. Ne mešaj se, ne diraj tuđe stvari inače će uslediti kazna za takvo ponašanje. Frazeologizmi se uvek javljaju u formi zapovednog načina. Frazeologizmi *dalje ruke od* i *miči (sklanjaj) ruke od (nekoga, nečega)* zahtevaju predložsko padežnu dopunu, predloga *od* koji kongruira sa partitivnim genitivom. Način nastanka je metonimijski gde se RUKA konceptualizuje kao OSOBA / ČOVEK, što bi značilo „kloni se ti nečega“.

Grčki ekvivalenti *μακριά τα χέρια σου / κάτω τα χέρια σου / κοντά τα χέρια σου!* (dosl. 'daleko tvoje ruke', 'dole tvoje ruke', 'blizu tvoje ruke') su po svojoj strukturi eliptične rečenične konstrukcije čiji je smisao da označe naredbu „ne pružaj ruke ka meni“, „drži se podalje od mene“. Način nastanka i motivisanosti su isti kao i kod srpskog frazeologizma. Uspostavljaju odnos parcijalne ekvivalencije na nivou strukture.

Gestovni izraz *ruke uvis!* ili varijantni oblik *ruke gore!* koji je još češći u upotrebi, ima svog parnjaka u grčkom jeziku *ψηλά τα χέρια!* (dosl. 'visoko ruke') strukturalno istovetne konstrukcije. Karakteristični su za govorni čin naredbe, stoga se javljaju u formi zapovedne rečenice. Koriste se uglavnom prilikom hapšenja, ali i kao upozorenje protivniku da se ne pomera i ne dodiruje ništa kako bi ga imobilisali. Nastali su semantičkom transpozicijom bazne sintagme koja nominira gest podizanja ruku koji se negativno konotira. Pojmovna metafora glasi **PODIGNUTE RUKE SU PREDAJA**. Frazeologizme možemo odrediti kao apsolutne ekvivalente.

Frazeologizam *κόβω τα χέρια (κάποιου)* smo već analizirali u tački 5.4.5 te, pored ukazanih značenja, on poseduje, u jednom užem semantičkom polju, i koncept otvorene pretnje, što bi bilo odgovarajuće sa srpskom FJ *prste / ruke ću ti odseći / iseći* koji zahteva dativsku rekciju, za razliku od grčkog somatizma koji zahteva dopunu u genitivu. U zavisnosti od somatizma koji učestvuje u građenju FJ možemo govoriti o parcijalnoj, ali i o nultoj ekvivalenciji.

3.4.9. Ruka u semantičkom polju RAZDRAŽENOST, SRDŽBA, BES

Srpski	Grčki	Ekvivalencija
<i>dospeti / (do)pasti / doći (čijih) šaka / ruku</i> <i>dospeti / (do)pasti / doći u (čije) šake / ruke</i> <i>doći do (čijih) šaka / pesnica</i>	<i>έρχομαι / πιάνομαι στα χέρια με (κάποιου)</i>	parcijalna
<i>propustiti (koga) kroz šake / ruke</i>	-	
<i>dići ruku na (nekoga)</i>	<i>σηκώνω χέρι πάνω σε (κάποιου)</i>	potpuna

Frazeološki niz *dospeti / (do)pasti / doći u (čije) ruke / šake; dospeti / (do)pasti / doći (čijih) šaka / ruku; doći do (čijih) šaka / pesnica* procesom metaforizacije širi svoje značenje i na domen besa. Inspirisan je

slikovnom shemom čina fizičkog obračuna. Leksikalizuje značenje „dobiti batine, biti premlaćen“. Ove FJ karakteriše izuzetna ekspresivnost i markiranost kao i neformalan, kolokvijalan stil. Svi verbali se nalaze u svršenom glagolskom vidu i upotrebljavaju se obično u prošlom i budućem vremenu. Funkcija izraza je predikatska.

Frazeologizam *έρχομαι / πιάνομαι στα χέρια με (κάποιον)* (dosl. 'dolaziti / hvatati se u *šake / ruke*') ima značenje „svađati se, hvatati se u koštac sa nekim“. Pripada domenu razdraženosti i besa, koji dovode ne samo do verbalnog sukoba dve osobe, već i do njihovog fizičkog kontakta. Glagol FJ zahteva predložko-padežnu dopunu, predloga *με / sa* i akuzativa koji ukazuju na osobu sa kojom se započinje sukob. Ova FJ uspostavlja odnos parcijalne podudarnosti sa leksičkomorfološkim razlikama sa čitavim frazeološkim nizom gore navedenim. Često se u upotrebi javlja u srpskom i varijanta *propustiti (koga) kroz šake / ruke* čiji bi prevodni ekvivalent takođe glasio *έρχομαι / πιάνομαι στα χέρια με (κάποιον)*. I u ovom slučaju možemo govoriti o parcijalnoj ekvivalenciji. Kako smo već istakli, a što se vidi i u svim registrovanim srpskim FJ, *ruke* i *šake* se nalaze u parasi-nonimijском odnosu, što znači da ne postoji bitnija promena u njihovom sadržaju i semantičkom značenju. Opređenje da li će se upotrebiti jedan ili drugi somatizam zavisi, pre svega, od stava govornog lica, od same situacije kao i od njegovog afektivnog raspoloženja (činjenica je da *šake* ipak poseduju daleko izraženiji semantički smisao i da ostavljaju jači psihološki uticaj u odnosu na *ruke*, s obzirom da se fizički obračun realizuje upravo meronimom *šake*, a ne holonimom *ruke*).

Frazeologizam *dići ruku na (nekoga)* poseduje značenje „udariti nekoga, napasti, ubiti nekoga“. Glagol se javlja obično u prošlom vremenu. Frazeologizam ima predikatsku funkciju u rečenici. Inspirisan je gestom dizanja ruke prilikom napada na nekoga. Njegov ekvivalent u grčkom jeziku glasi *σηκώνω χέρι πάνω σε (κάποιον)* (dosl. 'dići ruku na / nekoga') i označava isti koncept. Zahteva akuzativsku rekciju baš kao i srpski frazeologizam. Način motivacije je isti tako da beležimo potpunu podudarnost na svim poljima.

U sledećim tabelama dajemo zbirni pregled svih analiziranih semantičkih polja u oba jezika:

Tabela 1

<i>Semantička polja sa pozitivnim emocijama</i>		
Semantička polja	srpski	grčki
ZADOVOLJSTVO, USHIĆENJE, RADOST, SREĆA	4	3
NAKLONOST, LJUBAV, STRAST	4	4
HLADNOKRVNOST, PRISEBNOST, BEZBRIŽNOST	4	1
OLAKŠANJE, SMIRENOST	0	1

Tabela 2

<i>Semantička polja sa negativnim emocijama</i>		
Semantička polja	srpski	grčki
IGNORISANJE, INDIFERENTNOST, RAVNODUŠNOST	5	3
NEDOUMICA, ČUĐENJE, ZBUNJENOST, IZBEZUMLJENOST;	2	0
NEMORALNOST, NEČASNOST;	2	2
UZRUJANOST, UZNEMIRENOST, ZABRINUTOST	1	0
NEMOĆ, OČAJ	6	5
DODVORAVANJE, PONIZNOST, POKORNOST	4	2
POTIŠTENOST, PATNJA, TUGA, NESREĆA	1	1
OPOMENA, UPOZORENJE, PRETNJA	5	5
RAZDRAŽENOST, SRDŽBA, BES	2	2

4. Zaključak

Frazeologizmi gestovnog porekla motivisani pokretom gornjeg ekstremiteta ostvaruju različita prenesena značenja, pozitivne i negativne konotacije i to u sledećim semantičkim poljima: a) zadovoljstvo, ushićenje, radost, sreća; b) naklonost, ljubav, strast; c) hladnokrvnost, prisebnost, bezbrižnost; d) olakšanje; e) ignorisanje, indiferentnost, ravnodušnost; f) nedoumica, čuđenje, zbunjenost, izbezumljenost; g) nemoralnost, nečasnost; h) uzrujanost, uznemirenost, zabrinutost; i) nemoć, očaj; j) dodvoravanje, poniznost, pokornost; k) potištenost, patnja, tuga, nesreća; l) opomena, upozorenje, pretnja; m) razdraženost, srdžba, bes.

U analizi frazeoloških jedinica koje podvodimo pod semantička polja emocionalnog stanja, beležimo više frazeoloških jedinica u srpskom

jeziku nego u grčkom, što opravdava i sama semantika ove lekseme u kontrastiranim jezicima budući da leksema *ruka* beleži više apstraktnih značenja u odnosu na leksemu *χέρι* u grčkom jeziku. Na osnovu gore dokumentovanih značenja zapažamo da leksema *χέρι* u savremenom grčkom jeziku označava dve zasebne telesne celine, kako pojam *ruke*, kao jedan širi segment (holonim), tako i pojam *šake*, kao užji (meronim). U srpskom su samo u pojedinim FJ obe lekseme semantički izjednačene. Isto tako, bilo je očekivano da somatizam *ruka* u oba jezika u najvećem broju generiše FJ koje bi imenovala kakav *manualni rad, pomaganje, silu, vlastištvo, kontrolu*; kvalifikovale *ljudske osobine i sposobnosti*; imenovala *prostorne i vremenske odnose* itd., budući da označava ljudski najvažniji organ, odnosno ud, koji služi za rad. Shodno svim rezultatima naše analize, leksema *ruka* u oba jezika tvori znatno manji broj FJ čije je značenje apstraktno, kao i da u srpskom jeziku tvori više FJ iz konceptualnog domena emocija nego što je to slučaj u grčkom.

Na osnovu sprovedene analize možemo zaključiti da srpski jezik, koji pomoću komponente *ruka* generiše 91 FJ, tvori 40 FJ koje imenuju neku emociju, dok grčki jezik od ukupno 81 FJ tvori 29 FJ u semantičkom polju emocija. Statistički posmatrano, srpski jezik beleži veću frazemotvornu aktivnost za gotovo 11%, a što se tiče FJ sa značenjem emocija čak za 27,5%. Takođe je primećeno da u oba jezika prednjače oni izrazi koji imenuju negativno markirane emocije, čak 70% u srpskom jeziku, a u grčkom 68,9%.

Na osnovu izvršene analize i kontrastivnog razmatranja frazeologizama u oba jezika, uočili smo tri naredna tipa ekvivalencije:

1) potpuna ekvivalencija: podrazumeva apsolutno podudaranje na leksičkom, morfosintaksičkom i semantičkom planu;

2) parcijalna ekvivalencija: podrazumeva delimično podudaranje, primetna su neznatna odstupanja na leksičkom, i/ili morfosintaksičkom, i/ili semantičkom planu;

3) nulta ekvivalencija: za određeni broj frazeologizama nismo pronašli odgovarajuće ekvivalente.

Najveći broj FJ uspostavlja odnos parcijalne ekvivalencije, gotovo 47,5%, a nulta je zastupljena u nešto manjem iznosu (32,5%). Kad imamo na umu stepen potpune semantičke ekvivalencije između srpskog i grčkog jezika, on se ispoljava kao statistički najmanje pristutan – reč je o 20%. U tom pogledu se može izvući zaključak da srpske i grčke FJ sa kom-

ponentom *ruka* nisu kompatibilne između sebe onoliko koliko smo pretpostavili da bi moglo biti, ali postoji više sličnosti, nego razlika i parcijalnih nepodudaranja.

Sve ovo nedvosmisleno govori u prilog tome da je svaki narod razvio svoj vlastiti pogled na svet i da preko njega izražava svoja viđenja i percepcije. Bez obzira na bliskost i upućenost različitih naroda jednih na druge, kakav je slučaj Srba i Grka, kao i na njihov zajednički viševjekovni suživot na istom geografskom prostoru, poput balkanskog, stvaranje FJ čvrsto pripada individualnoj sferi svakog naroda, a uticaji koji su se osećali (pa i danas se osećaju) ipak nemaju presudnu ulogu u njihovom građenju koliko pre u njihovom prenošenju i kalkiranju.

Rečnici

- Βλαχόπουλος, Σ. (2007). *Λεξικό ιδιωτισμών της Νέας Ελληνικής*. Αθήνα : Κλειδάριθμος;
- Ιορδανίδου, Α. (2008). *Λεξικό λόγιων εκφράσεων της σύγχρονης ελληνικής*. Αθήνα: Πατάκης;
- Κριαράς, Εμμ. (1995). *Νέο ελληνικό λεξικό της σύγχρονης δημοτικής γλώσσας: Ορθογραφικό, ερμηνευτικό, ετυμολογικό, συνωνύμων, αντιθέτων, κυρίων ονομάτων*. Αθήνα: Εκδοτική Αθηνών;
- Λεξικό της Κοινής Νεοελληνικής*. (1998). Θεσσαλονίκη: Αριστοτέλειο Πανεπιστήμιο Θεσσαλονίκης. Ινστιτούτο Νεοελληνικών Σπουδών. [Ίδρυμα Μανόλη Τριανταφυλλίδη];
- Marković, A. (2001). *Srpsko-grčki rečnik / Σερβο-ελληνικό λεξικό*. Θεσσαλονίκη: εκδ. Μιχάλη Σιδέρη;
- Matešić, J. (1982). *Frazeološki rječnik hrvatskoga ili srpskoga jezika*. Zagreb: Školska knjiga;
- Μπαμπινιώτης, Γ. (1998). *Λεξικό της Νέας Ελληνικής Γλώσσας*. Αθήνα: Κέντρο Λεξικολογίας;
- Otašević, Đ. (2012). *Frazeološki rečnik srpskog jezika*. Novi Sad: Prometej.
- Rečnik srpskohrvatskoga književnog jezika I-VI (1967-1976)*. Novi Sad-Zagreb: Matica srpska, Matica hrvatska (u daljem radu RMS6);
- Rečnik srpskog jezika* (2007). Novi Sad: Matica srpska (u daljem radu RMS1) ;

- Σαραντάκος, Ν. (1997). *Το αλφαβητάρι των ιδιοματικών εκφράσεων*. Αθήνα: Δίαυλος.
- Stojanović, M. – Balać, A. (2009). *Grčko-srpski rečnik / Ελληνο-σερβικό λεζικό*. (2. izdanje). Beograd: Zavod za udžbenike.

Literatura

- Dragićević, R. (2007). *Leksikologija srpskog jezika*. Beograd: Zavod za udžbenike.
- Dorđević, R. (2004). *Uvod u kontrastiranje jezika*. Beograd: Filološki fakultet Beogradskog fakulteta.
- Kamings, E. (2004). *Sve o simbolima*. Beograd: Narodna knjiga Alfa.
- Kövecses, Z. (2010). *Metaphor*. Oxford: Oxford University Press.
- Matešić, J. (1982). *Frazeološki rječnik hrvatskoga ili srpskoga jezika*. Zagreb: Školska knjiga.
- Mršević-Radović, D. (2008). *Frazeologija i nacionalna kultura*. Beograd: Društvo za srpski jezik i književnost Srbije.
- Mršević-Radović, D. (1987). *Frazeološke glagolsko-imeničke sintagme u savremenom srpskohrvatskom jeziku*. Beograd: Filološki fakultet.
- Mušović, A. (2002). *Somatske frazeološke jedinice za izražavanje emocija i njihova sintaksička funkcija*. Kosovska Mitrovica: Filozofski fakultet.
- Ristić, G. (2013). *Somatizmi u nemačkoj i srpskoj frazeologiji*. Novi Sad: Filozofski fakultet.
- Trivić, A. (2015). *Leksičko-semantička analiza somatizma u frazeologiji savremenog španskog i srpskog jezika: kontrastivni pristup*. Kragujevac: Filum. (neobjavljena doktorska disertacija)
- Šipka, M. (2001). Frazemi gestovno-mimičnog porekla. U *Južnoslovenski filolog*, LVII. Beograd: SANU i Institut za srpski jezik SANU, 41-52.
- Ζακ Λε Γκοφ & Τρύονγκ, Ν. (2009). *Μια ιστορία του σώματος στον Μεσαίωνα*. Κέδρος
- Παπαδοπούλου, Α. (1955). *Φρασεολογικά*. Αθήνα: Ακαδημία Αθηνών.
- Συμεωνίδης, Χ. (2000). *Εισαγωγή στην ελληνική φρασεολογία*. Θεσσαλονίκη: Κώδικας.

Ivana S. Milojević

Summary

IDIOMS RELATED TO THE LEXEME HAND IN SERBIAN AND GREEK LANGUAGES

The basic purpose of this paper is to analyze a number of Serbian and Greek phraseological units containing the lexeme *ruka* / *χέρι* (hand), the so-called somatism. A comparative and conceptive analysis is performed by means of drawing attention to corresponding and/or possible translation equivalents in the contemporary Serbian and Greek language. A classification and systematization of the selected idiomatic expressions according to their semantic fields (both positive and negative ones) is undertaken in order to provide a broader and much more clearer picture of the degree of the concordances as well as disagreements amongst them. The attention is predominantly paid to the lexeme *hand* which could be replaced in Serbian in some phraseological units with several other somatism (such as *šaka*, *pesnica*) without any significant change of their meaning.

Relying on our aforementioned analysis and its final results it can be concluded that there is a large number of idiomatic expressions containing the lexeme *hand* which are discongruent, i.e. the degree of their semantic concordances is rather large, especially if we bear in mind expressing negative emotions and emotional ranks in the Serbian language (70%) in comparison to the Greek language (68,9%). Another large percentage (32,5%) concerns the so-called *zero semantic equivalency* which means that there are no semantic agreements amongst the Serbian and Greek idiomatic expressions. In only a small number of cases (20% respectfully) one can notice a *complete (or absolut) semantic concordance*, while in 47,5% of the cases a *partial semantic equivalency* is registered.

Key words: somatism, *ruka* / *χέρι*, contrastive and conceptual analyses, positive semantic field, negative semantic field, Serbian, Greek.